UNIWERSYTET WARSZAWSKI
Wydział Prawa i Administracji

WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI
IUS SUUM CUIQUE

Małopole, dnia 19 lutego 2023 roku

dr hab. Bogusław Lackoroński
Katedra Prawa Cywilnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warszawski

Ponowna recenzja
poprawionej i uzupełnionej rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Marii Sajkowskiej pt.: „Zarzut przedawnienia i uwzględnianie z urzędu upływu terminu przedawnienia w polskim prawie cywilnym" przygotowanej pod kierunkiem promotora – prof. ucz. dra hab. Jerzego Krzynówka

Podstawa prawna sporządzenia recenzji
Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem przez Radę Naukową Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie uchwałą z dnia 24 marca 2022 roku, 27/2022/RD do pełnienia funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim Pani mgr Magdaleny Marii Sajkowskiej w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 roku, poz. 1789) – dalej: „u.s.n." mającym zastosowanie w niniejszym przewodzie doktorskim na podstawie art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 roku, poz. 1669), recenzent ocenia, czy **rozprawa doktorska stanowi** oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, **wykazuje** ogólną wiedzę teoretyczną kandydata (doktoranta) oraz **wykazuje** jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Ustawowe kryteria uzasadniające uzyskanie stopnia doktora dzielą się na formalne i materialne.

Kryteria formalne wskazane w art. 12 u.s.n. stanowią: posiadanie tytułu zawodowego magistra, zdane egzaminy doktorskie, przedstawiona i obroniona rozprawa doktorska. Spełnienie tych kryteriów przez kandydatkę **nie podlega ocenie recenzenta** w przewodzie doktorskim, którego uwaga koncentruje się na ocenie rozprawy doktorskiej z punktu widzenia kryteriów materialnych.

Kryteria materialne, z punktu widzenia których recenzent ocenia rozprawę doktorską przedstawioną przez Panią mgr Magdalenę Marię Sajkowską, są spełnione, **jeśli stanowi ona oryginalne** rozwiązanie problemu naukowego (wynikającego z tezy głównej lub tez szczegółowych), **dowodzi ogólnej** wiedzy teoretycznej doktorantki oraz jej **umiejętności samodzielnego** prowadzenia pracy naukowej.

ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa
tel.: (22) 55 20 472, (22) 55 24 320
e-mail: b.lackoronski@wpia.uw.edu.pl

Rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Marii Sajkowskiej pt.: „Zarzut przedawnienia i uwzględnianie z urzędu upływu terminu przedawnienia w polskim prawie cywilnym" była przedmiotem recenzji z dnia 18 lipca 2022 roku. W recenzji tej na podstawie § 6 ust. 6 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora, Dz. U. z 2018 roku, poz. 261 zostały sformułowane wnioski dotyczące uzupełnienia lub poprawy rozprawy doktorskiej.

Ocena uzupełnionej i poprawionej rozprawy doktorskiej z punktu widzenia kryteriów materialnych stanowi zasadniczy cel niniejszej recenzji.

Przedmiot recenzji

Przedmiotem recenzji jest **uzupełniona i poprawiona** rozprawa doktorska przedłożona przez Panią mgr Magdalenę Marię Sajkowską pt. „Zarzut przedawnienia i uwzględnianie z urzędu upływu terminu przedawnienia w polskim prawie cywilnym" składająca się z 427 ponumerowanych stron, w tym spisu treści, wykazu skrótów oraz bibliografii obejmującej wykaz literatury, orzecznictwa i innych źródeł wykorzystanych w recenzowanej rozprawie. Recenzowana rozprawa doktorska obejmowała pierwotnie 336 ponumerowanych stron.

Hipotezy rozprawy doktorskiej

Rozważania zawarte w recenzowanej rozprawie koncentrują się wokół „sposobów uwzględniania upływu terminu przedawnienia". Ze wstępu recenzowanej rozprawy wynika, że jednym z jej głównych celów jest analiza tytułowego zagadnienia w szerokim kontekście historycznym, komparatystycznym oraz systemowym.

Autorka recenzowanej rozprawy trafnie obrała jako główny przedmiot swoich rozważań (s. 18) zmianę przepisów k.c. dotyczących przedawnienia wprowadzoną ustawą z dnia 13 kwietnia 2018 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2018 roku, poz. 1104 (dalej: „ZmKC 2018"). Jednym z celów i skutków ZmKC 2018 jest bowiem istotna zmiana sposobu uwzględniania upływu terminu przedawnienia roszczeń przysługujących przeciwko konsumentom. W jej wyniku doszło do wprowadzenia różnic w sposobie uwzględniania upływu terminu przedawnienia roszczeń przysługujących przeciwko konsumentom oraz wszystkich innych roszczeń. Wprowadzone różnice opierają się na kryteriach podmiotowych, od których generalne odejście nastąpiło w wyniku wejścia w życie ustawy z dnia 28 lipca 1990 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, Dz. U. z 1990 roku, Nr 55, poz. 321 ze zm (dalej: „ZmKC 1990"). Autorka recenzowanej rozprawy trafnie postrzega ZmKC 2018 przywracającą dualizm w sposobie uwzględniania skutków upływu terminu przedawnienia jako zasadniczą zmianę regulacji przedawnienia roszczeń ukształtowanej ZmKC 1990.

W recenzowanej rozprawie sformułowano **trzy główne tezy badawcze:** 1. **zmiana** sposobu uwzględnienia upływu terminu przedawnienia względem roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi wprowadzona ZmKC 2018 jest rozwiązaniem wystarczająco **spójnym systemowo**, 2. **zmiana ta** w znacznej mierze **poprawia sytuację** dłużnika-**konsumenta** oraz 3. **zmiana ta stanowi** czynnik **pozytywnie wpływający na stabilność i pewność** stosunków społecznych (s. 20).

Sposób sformułowania i liczba tez recenzowanej rozprawy nie nasuwa zastrzeżeń. Hipotez ani tez w rozprawie doktorskiej nie musi być wiele. Nie liczba, lecz ich doniosłość mają przesądzające znaczenie. Ogólnie sformułowane tezy rozprawy doktorskiej nie muszą być podzielone na tezy bardziej szczegółowe, wyznaczające zakres i kolejność rozważań zawartych w poszczególnych miejscach pracy. Wymagają one jednak dużej samodyscypliny i sprawności w prowadzeniu wywodu w taki sposób, aby wyczerpująco omówić zagadnienia szczegółowe w takich miejscach, aby dotyczące ich rozstrzygnięcia mogły stanowić punkt wyjścia dla dalszych rozważań z jednej strony i cały czas pozostawały w związku z aktualnie opracowywaną tezą z drugiej strony.

Wyżej wskazanym tezom podporządkowany został – co należy docenić – sposób prowadzenia wywodu w recenzowanej rozprawie. Zakończenie recenzowanej rozprawy zawiera jednoznaczne i szerzej uzasadnione stanowisko odnośnie do wskazanych w tezach kwestii. Autorka zajmuje jednoznaczne stanowisko odnośnie do tezy dotyczącej wpływu ZmKC 2018 na sytuację prawną dłużnika-konsumenta (s. 343). Również w kwestii wpływu ZmKC 2018 na pewność i stabilność stosunków społecznych stanowisko Autorki jest jasne (s. 343-344). Autorka podkreśla, że w jej ocenie wprowadzone rozwiązanie nie jest niekonstytucyjne oraz jest spójne systemowo, w szczególności z aksjologicznego punktu widzenia (s. 347-348).

Tezy zostały zrekonstruowane nie tylko na podstawie wstępu recenzowanej rozprawy, lecz również w świetle przedmiotu rozważań zawartych w jej dalszych częściach.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej

Wybór tematu recenzowanej rozprawy należy przyjąć z uznaniem. Wprowadzenie dualizmu w sposobie uwzględniania upływu terminu przedawnienia nastąpiło za pomocą budzącego istotne wątpliwości art. 117 § 2^1 k.c., w myśl którego po upływie terminu przedawnienia nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Formuła ta *prima facie* wydaje się być bliższa systemowi prekluzji, którego istotą jest wygasanie praw podmiotowych wskutek upływu czasu i z tego powodu można podawać w wątpliwość jej spójność z instytucją przedawnienia. Głębsza refleksja nad powyżej powołanym przepisem pozwala usunąć powstające na jego tle wątpliwości w drodze wykładni. Pomaga w tym fakt, że w art. 117 § 2^1 k.c. ustawodawca nie użył formuły: „nie można dochodzić roszczenia", lecz

formuły: „nie można domagać się zaspokojenia roszczenia". W konsekwencji, art. 117 § 2^1 k.c. nie powinien stanowić podstawy do wniosku, że wskutek upływu terminu przedawnienia roszczenie przeciwko konsumentowi wygasa i z tego powodu definitywnie nie może być ono dochodzone przed sądem, który powinien uwzględniać ten skutek z urzędu, co jest charakterystyczne dla systemu prekluzji. Przepis art. 117 § 2^1 k.c. zwłaszcza z uwzględnieniem pozostającego z nim w ścisłym związku art. 117^1 k.c. pozwala na stwierdzenie, że zawarta w nim regulacja wprowadza szczególny – w świetle dotychczasowego stanu prawnego – sposób uwzględniania przedawnienia w odniesieniu do roszczeń przeciwko konsumentom.

Powyższe wskazuje, że temat recenzowanej rozprawy został wybrany trafnie. Pozwala on bowiem na sformułowanie problemu naukowego, zaproponowanie jego oryginalnego rozwiązania, jak również na wykazanie ogólnej wiedzy teoretycznej doktorantki oraz jej umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Recenzowana rozprawa może przyczynić się do uzupełnienia dotychczasowych rozważań poświęconych skutkom przedawnienia, a w szczególności do wskazania argumentów przemawiających za różnymi, możliwymi sposobami wykładni obecnie obowiązującej regulacji prawnej dotyczącej tego zagadnienia. Rozważania zawarte w recenzowanej rozprawie mogą mieć szczególne znaczenie dla ustalenia zakresu możliwości rezygnacji z ochrony przysługującej dłużnikom na podstawie przepisów o przedawnieniu roszczeń majątkowych.

Ujęcie tematu, a zarazem tytułu, recenzowanej rozprawy nasuwa pewne zastrzeżenia o charakterze redakcyjnym. Redakcja tytułu rozprawy doktorskiej nie jest przedmiotem precyzyjnych regulacji. Powszechnie jednak przyjmuje się, że tytuł rozprawy powinien być z jednej strony zwięzły, a z drugiej komunikatywny. Z tego powodu nie powinien on obejmować zbędnych słów, a jednocześnie informować odbiorców o zasadniczym przedmiocie opatrzonych nim rozważań. Wydaje się, że bez szkody dla wyżej wskazanych funkcji tytułu można byłoby go sformułować znacznie krócej jako: Skutki przedawnienia. Tak sformułowany tytuł obejmuje zarówno przedawnienie uwzględniane na zarzut, jak i z urzędu. Opcjonalnie tytuł ten mógłby zostać uzupełniony o wskazanie ograniczające zakres rozważań do polskiego prawa cywilnego. Ze względu jednak no to, że aktualne ujęcie tytułu nie nasuwa istotnych zastrzeżeń merytorycznych, jego aktualne brzmienie – choć budzące wyżej wskazane zastrzeżenia – mieści się w ramach autonomii naukowej Autorki.

Nie do końca prawidłowe ujęcie tematu rozprawy doktorskiej **nie ma negatywnego** wpływu na strukturę pracy ani na zakres poruszanych w niej zagadnień. W przypadku recenzowanej rozprawy położenie w jej temacie akcentu na zarzut przedawnienia i uwzględnianie przedawnienia z urzędu nie spowodowało, że w jej strukturze zabrakło wyodrębnienia rozważań dotyczących systemowego umiejscowienia instytucji przedawnienia oraz skutków

samego upływu terminu przedawnienia, których dogłębna analiza jest kluczową kwestią wstępną dla tytułowych zagadnień.

Zakres analizy zawartej w rozprawie doktorskiej

Zakres analizy zawartej w rozprawie doktorskiej jest zdeterminowany jej tematem. Poruszane w niej zagadnienia pozostają z nim w bezpośrednim związku. Ze względu na to, że w obecnie obowiązującej regulacji skutków przedawnienia można zaobserwować reminiscencje rozwiązań legislacyjnych stosowanych przez polskiego ustawodawcę w przeszłości oraz w ustawodawstwach obcych, Autorka trafnie poświęca wiele uwagi analizie skutków przedawnienia z perspektywy historycznej i komparatystycznej.

W części recenzowanej rozprawy obejmującej rozdziały I-IV, w których Autorka wprowadza odbiorcę do analizy tytułowych zagadnień, nie zabrakło umiejscowienia przedawnienia i jego skutków w szerszym kontekście systemowym – ochrony praw podmiotowych i jej granic – niezwykle istotnym z prywatnoprawnego punktu widzenia. Temat recenzowanej rozprawy wymagał szerszego i bardziej pogłębionego rozważenia w jasno wyodrębnionym rozdziale relacji pomiędzy instytucją przedawnienia, w szczególności regulacją jego skutków, a ochroną roszczeń majątkowych i jej czasowymi granicami, co Autorka uwzględniła w kompozycji pracy.

Autorka w wielu miejscach recenzowanej rozprawy zauważa wpływ zmian wprowadzonych ZmKC 2018 na pozycję prawną wierzyciela uprawnionego do dochodzenia roszczenia i dłużnika, który wskutek przedawnienia może uniknąć konieczności jego zaspokojenia i ocenia go pozytywnie. Ocena w tym zakresie jest poprzedzona rozważeniem i uwzględnieniem perspektywy nie tylko dłużniczej, lecz również wierzycielskiej. Perspektywa dłużnicza narzuca się w analizie instytucji przedawnienia, lecz uwzględnienie tylko jej powoduje, że analiza i rozważania są niepełne. Należy docenić, że Autorka w swoich analizach uwzględniła nie tylko narzucającą się dłużniczą perspektywę analityczną, lecz również perspektywę wierzycielską, mniej – z pozoru – oczywistą.

Uwzględnienie w recenzowanej rozprawie perspektywy wierzycielskiej polegało przede wszystkim na odnotowywaniu zasadniczej funkcji prawa prywatnego, jaką jest zapewnienie ochrony prawom podmiotowym i możliwości ustalenia, a nie uniknięcia, odpowiedzialności z tytułu naruszenia praw podmiotowych – niezaspokojenia roszczenia. Zawarte w recenzowanej rozprawie rozważania skutków przedawnienia uwzględniają nie tylko zasadę *pacta sunt servanda,* uznawaną za jedną z fundamentalnych zasad prawa zobowiązań, lecz również odniesienia do przedawnienia roszczeń majątkowych występujących również w innych działach prawa cywilnego. Interesujące w tym zakresie jest rozważenie kwestii pozostających w związku z tytułowym zagadnieniem z punktu widzenia teorii praw podmiotowych, zakresu

autonomii przysługującej uprawnionym do dochodzenia roszczeń oraz zobowiązanym do zaspokojenia roszczeń. Istotnym punktem odniesienia w rozważaniach dotyczących tego zagadnienia jest analiza relacji pomiędzy ochroną praw majątkowych i przedawnieniem z konstytucyjnego punktu widzenia. Przedawnienie nie jest bezpośrednim przedmiotem regulacji konstytucyjnej. Było ono jednak przedmiotem orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego jako jeden z istotnych wyznaczników skuteczności ochrony praw podmiotowych.

Z rozważań zawartych w recenzowanej rozprawie wynika, że Autorka poświęcając uwagę głównie – co naturalne – tytułowym skutkom przedawnienia oraz ich uwzględnianiu zauważa, że poszczególne elementy składające się na instytucję przedawnienia stanowią swoiste naczynia połączone i wszystkie one powinny być uwzględniane przy ocenie zmian dotyczących jednego z nich. Autorka nie pomija przy tym faktu, że instytucja przedawnienia stanowi jeden z istotnych elementów jednego z fundamentalnych zagadnień prawa prywatnego, jakim jest ochrona praw podmiotowych, którego nie można tracić z pola widzenia w rozważaniach dotyczących przedawnienia i wprowadzanych w nim zmian, nawet jeśli rozważania te dotyczą jedynie wybranych jego elementów takich jak sposób powstawania i uwzględniania skutków przedawnienia, czy długość jego terminów.

Na uznanie zasługuje katalog zagadnień szczegółowych, które Autorka rozprawy uznała za istotne dla pełnego rozważenia skutków przedawnienia w odniesieniu do roszczeń przeciwko konsumentom i wszystkich pozostałych roszczeń. Autorka trafnie poświęciła sporo uwagi chwili, w której dochodzi do rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia, chwili powstania skutków przedawnienia, sposobom uwzględnienia skutków przedawnienia, jak również znaczeniu zrzeczenia się zarzutu przedawnienia dla sposobu wykładni poszczególnych elementów regulacji przedawnienia. Na uznanie zasługuje odnotowanie przez Autorkę znaczenia zasad postępowania cywilnego w procesie weryfikacji możliwych hipotez dotyczących interpretacji regulacji przedawnienia roszczeń przeciwko konsumentom. Interesujące są również spostrzeżenia Autorki dotyczące zakresu przedmiotowego regulacji zawartej w art. 117 § 2^1 k.c. oraz art. 117^1 k.c.

Konkludując ten fragment oceny, należy stwierdzić, że sposób ukształtowania zakresu analizowanych w recenzowanej rozprawie zagadnień nie budzi zastrzeżeń.

Struktura rozprawy doktorskiej

Recenzowana praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów merytorycznych i zakończenia. Recenzowana rozprawa składała się w pierwotnej postaci ze wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych i zakończenia. Obejmuje ona również niezbędne części techniczno-redakcyjne w postaci spisu treści, wykazu skrótów oraz bibliografii.

W strukturze pracy można wyróżnić dwie zasadnicze części. Nie zostały one formalnie wyodrębnione przez Autorkę, lecz dają się wyróżnić z merytorycznego punktu widzenia. W pierwszej – Autorka formułuje tezy oraz rozważa zagadnienia wstępne w tym w szczególności skutki przedawnienia w ujęciu historycznym i komparatystycznym, umiejscawia przedawnienie w systemie prawa prywatnego oraz analizuje bieg terminu przedawnienia i skutki jego upływu bez względu na sposób ich uwzględniania, a w drugiej części zawarte są rozważania dotyczące uwzględniania skutków przedawnienia w świetle obecnie obowiązującej regulacji ukształtowanej ZmKC 2018.

W ramach pierwszej części Autorka prezentuje rozwiązania stosowane w przeszłości przez polskiego ustawodawcę oraz stosowane przez ustawodawców w państwach obcych odnośnie do powstania skutków przedawnienia i sposobów ich uwzględniania. Autorka wyodrębniła rozważania prawnoporównawcze i zamieściła w osobnym rozdziale, co jest dopuszczalne, chociaż współcześnie w naukach prawnych preferuje się stosowanie metody komparatystycznej równoległej polegającej na formułowaniu i umieszczaniu uwag prawnoporównawczych w strukturze wywodu dotyczącego porządku prawnego będącego głównym przedmiotem analizy i rozważań. Należy jednak podkreślić i docenić, że w dalszych rozważaniach Autorka odwołuje się do wyników analiz komparatystycznych. Czyni to z analizy komparatystycznej integralny i niezbędny element recenzowanej rozprawy.

Prima facie zaskakujące jest, że rozważania dotyczące przedawnienia w prawie rzymskim nie znajdują się w rozdziale poświęconym przedawnieniu z perspektywy historycznej, lecz zostały zamieszczone w rozdziale, którego głównym przedmiotem są zagadnienia prawnoporównawcze. Autorka trafnie antycypując to zaskoczenie czytelnika wyjaśnia na s. 95. powód umiejscowienia rozważań dotyczących przedawnienia w prawie rzymskim w rozdziale prawnoporównawczym. Poza powodem metodologicznym jest nim jak należy rozumieć bezpośrednia recepcja prawa rzymskiego w systemach prawnych, z których wywodzą się instytucje i konkretne rozwiązania legislacyjne przyjęte przez polskiego ustawodawcę. Autorka wskazuje, że powyższy zabieg był niezbędny do zapewnienia ciągłości wywodu zawartego w rozdziale prawnoporównawczym. Należy jednak zauważyć, że w analizie ściśle prawnoporównawczej Autorka nie odwołuje się do uwag – bardzo interesujących – dotyczących przedawnienia w prawie rzymskim. W konsekwencji, umiejscowienie rozważań dotyczących przedawnienia w prawie rzymskim nie pozostaje w ścisłym związku z analizami komparatystycznymi dotyczącymi współcześnie stosowanych rozwiązań w referencyjnych systemach prawnych, co oznacza że bez szkody dla ciągłości wywodu mogły one znaleźć się w rozdziale dotyczącym przedawnienia w perspektywie historycznej. Fakt, że prawo rzymskie oddziaływało na prawo polskie w sposób pośredni poprzez konstrukcje przyjęte w kodyfikacjach obowiązujących na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości w 1918

roku nie stanowi przeszkody do umieszczenia dotyczących go uwag w rozdziale poświęconym polskim regulacjom przedawnienia obowiązującym w przeszłości.

W recenzowanej rozprawie zostały wyodrębnione w osobnym rozdziale (III) rozważania, dotyczące przedawnienia jako jednego z wyznaczników skuteczności ochrony praw podmiotowych, pozwalające na umiejscowienie przedawnienia w systemie prawa w ogóle, a w szczególności w systemie prawa prywatnego. Rozważania te zawierają refleksję w szczególności z konstytucyjnego punktu widzenia oraz z punktu widzenia relewantnych zasad prawa prywatnego nad relacją pomiędzy ochroną uprawnionych do dochodzenia roszczeń majątkowych (wierzycieli) i ochroną beneficjentów instytucji przedawnienia (dłużników). Jest to odpowiednie miejsce również dla analizy natury prawa podmiotowego, jakim jest roszczenie majątkowe – przedmiot przedawnienia, jego cech, a w szczególności zaskarżalności, której analiza nie tylko z punktu widzenia prawa materialnego, lecz również prawa procesowego jest wstępem do rozważań nad wpływem przedawnienia na zaskarżalność zawartych w rozdziale następnym oraz nad zrzeczeniem się zarzutu przedawnienia (IV).

W strukturze pracy trafnie wyodrębniono rozdział IV, w którym są rozważone zagadnienia wspólne dla przedawnienia bez względu na to, w jaki sposób powstają i uwzględniane są jego skutki. Należą do nich w szczególności zasady liczenia terminu przedawnienia, ustalenie początku biegu terminu przedawnienia, wyznaczenie czasowego zakresu zastosowania przedawnienia oraz skutki samego upływu terminu przedawnienia. Szczególnie pomocne dla czytelnika recenzowanej rozprawy jest wyodrębnienie w jej strukturze rozważań poświęconych skutkom samego upływu terminu przedawnienia zwłaszcza w kontekście poglądów o zobowiązaniach naturalnych. Szczególne znaczenie dla tytułowej problematyki recenzowanej rozprawy doktorskiej ma analiza cech zobowiązań naturalnych, która stanowi punkt wyjścia przy rozstrzyganiu istotnej kwestii „naturalizacji" zobowiązania obejmującego przedawnione roszczenie (momentu, w którym do niej dochodzi, jej ewentualnej przejściowości i definitywności).

W drugiej części recenzowanej pracy Autorka poddaje analizie osobno uwzględnianie skutków przedawnienia na zarzut oraz z urzędu. Analiza skutków przedawnienia uwzględnianego na zarzut obejmuje rozważania dotyczące samego zarzutu przedawnienia (jego powstania, podniesienia, zrzeczenia się oraz nadużycia) i skutków jego podniesienia. Analiza skutków przedawnienia uwzględnianego z urzędu obejmuje rozważania dotyczące przyczyn i celów wprowadzenia art. 117 § 2^1 k.c. i art. 117^1 k.c. rekonstruowanych ze szczególnym uwzględnieniem uzasadnienia projektu ZmKC 2018, wpływu wejścia w życie tych przepisów na możliwość zrzeczenia się zarzutu przedawnienia przez konsumenta, przedmiotowego zakresu zastosowania powołanych przepisów (tj. zakresu znaczeniowego pojęcia „roszczenia

przeciwko konsumentowi") oraz regulacji pozwalającej sądowi na nieuwzględnienie zarzutu przedawnienia roszczenia przeciwko konsumentowi.

Istotną zaletą struktury recenzowanej pracy są cząstkowe podsumowania rozważań zawartych w poszczególnych rozdziałach. Pomaga to w lekturze recenzowanej rozprawy, a zwłaszcza w ustaleniu jakie jest stanowisko Autorki w kwestiach rozważanych w poszczególnych rozdziałach, które są następnie punktem wyjścia lub podstawą dalszych rozważań.

Tytuły poszczególnych rozdziałów są zasadniczo komunikatywne i adekwatne do ich treści. Zastrzeżenia budzi tytuł podrozdziału 6.5. w rozdziale IV: „Wygaśnięcie zobowiązania przedawnionego". Wydaje się bowiem, że rozdział ten odnosi się nie do wygaśnięcia zobowiązań naturalnych w ogóle, lecz do dopuszczalności zastosowania wobec nich wybranych czynności prawnych, w wyniku których dochodzi do wygaśnięcia zobowiązań (potrącenia, odnowienia i zwolnienia z długu).

Metodologia badań doktorskich
Dobór i sposób zastosowania w recenzowanej rozprawie metod badawczych nie nasuwa zastrzeżeń. Dominuje adekwatna do tematu rozprawy metoda formalno-dogmatyczna.

Ze względu na to, że analizowana w recenzowanej rozprawie regulacja zawiera klauzule generalne, rekonstrukcja sposobu ich interpretacji i oddziaływania na rozstrzygnięcia w poszczególnych rodzajach stanów faktycznych wymagała analizy dostępnych orzeczeń sądowych (sądów powszechnych i Sądu Najwyższego). Autorka poddała analizie w recenzowanej rozprawie znaczną grupę orzeczeń różnych organów władzy sądowniczej w tym w szczególności zarówno Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, jak i sądów powszechnych.

W pierwszej części rozważań, które poświęcone są rozwiązaniom legislacyjnym dotyczącym skutków przedawnienia stosowanym w prawie rzymskim i w przeszłości przez polskiego ustawodawcę dominuje metoda historycznoprawna. Prezentacja rozwiązań stosowanych przez ustawodawców państw obcych została przygotowana przy użyciu metody prawnoporównawczej. Metoda prawnoporównawcza została zastosowana w osobnym rozdziale obejmującym prezentację rozwiązań legislacyjnych dotyczących najważniejszych zagadnień związanych z tematem recenzowanej pracy. Wysiłek włożony w przeprowadzenie badań prawnoporównawczych został wykorzystany w dalszych rozważaniach dotyczących polskiego prawa prywatnego. Z uznaniem należy odnotować, że również w zakończeniu recenzowanej rozprawy znajdują się w pewnym zakresie nawiązania do obserwacji poczynionych w rozdziale komparatystycznym.

Zalety rozprawy doktorskiej

Zaletą recenzowanej rozprawy doktorskiej są niewątpliwie zawarte w niej interesujące rozważania prowadzone z perspektywy historycznej oraz komparatystycznej. Są one uporządkowane i udokumentowane odwołaniami do interesujących pozycji bibliograficznych.

Szczegółowe zagadnienia, które zostały poddane analizie w rozdziale III-VI zostały trafnie dobrane przez Autorkę. Pozostają one w ścisłym związku z głównym tematem recenzowanej rozprawy i postawionymi w jej wstępie tezami.

Ważne w kontekście tematu recenzowanej rozprawy oraz interesujące są te jej części, które poświęcone są umiejscowieniu przedawnienia w systemie prawa prywatnego, skutkom przedawnienia, naturze zarzutu przedawnienia oraz charakterowi prawnemu zrzeczenia się zarzutu przedawnienia. Poruszane w nich zagadnienia dowodzą świadomości Autorki, że przedawnienie i jego skutki powinny być analizowane nie tylko z punktu widzenia regulacji materialnoprawnej, lecz również procesowej. Wydaje się, że największy potencjał teoretyczny i praktyczny mają te fragmenty rozprawy, które poświęcone są właśnie tym zagadnieniom.

Do zalet należy również zaliczyć skrupulatność Autorki w rekonstruowaniu intencji ustawodawcy i uwzględnianiu jej przy wykładni regulacji ukształtowanej w wyniku ZmKC 2018. Autorka analizuje materiały z postępowania ustawodawczego. Odwoływanie się do materiałów z postępowania ustawodawczego, w tym w szczególności do uzasadnień projektów ustaw jest jednym ze sposobów ustalania intencji ustawodawcy, która może być uwzględniana przy dokonywaniu wykładni przepisów prawa. Autorka trafnie jednak zauważa, że uzasadnienie projektu ustawy może być użyteczne w procesie jej wykładni, ale nie zawsze ma ono charakter przesądzający i nie powinno ono uzasadniać przyjmowania takiej interpretacji przepisów, która nie da się pogodzić z ich brzmieniem. Ze względu na to, że uzasadnienie projektu ustawy nie jest dostosowywane do zmian wprowadzanych w trakcie postępowania ustawodawczego, należy podchodzić do materiałów z tego postępowania w sposób krytyczny. Należy pamiętać, że przedmiotem wykładni jest zasadniczo przepis prawny, a nie uzasadnienie projektu ustawy.

Należy podkreślić, że Autorka recenzowanej rozprawy trafnie przyjmuje, że odwołanie podniesionego zarzutu przedawnienia można interpretować jako zrzeczenie się tego zarzutu (s. 234). Wydaje się, że Autorka analogicznie traktuje spełnienie świadczenia czyniącego zadość przedawnionemu roszczeniu, mimo wcześniej podniesionego zarzutu przedawnienia. Trafnie też Autorka przyjmuje za M. Pyziak-Szafnicką, że częściowe spełnienie świadczenia nie zawsze oznacza *per se* zrzeczenie się zarzutu przedawnienia i należy w tym względzie szczególnie skrupulatnie badać wolę dłużnika (s. 260). Trafne jest również stanowisko Autorki odnośnie do tego, że wywodzony z art. 117 § 2^1 k.c. obowiązek uwzględniania z urzędu

przedawnienia roszczeń przysługujących przeciwko konsumentom obciąża sąd wtedy, gdy z faktów, które mogą być uznane w określonej sprawie za podstawę rozstrzygania wynika, iż termin przedawnienia upłynął (por. w szczególności s. 313., 338. i 347.). Bardzo interesujące są też rozważania dotyczące oświadczenia konsumenta zmierzającego do uniemożliwienia sądowi uwzględnienia przedawnienia i jego skutków z urzędu (s. 324. i n.).

Uwagi polemiczne i krytyczne

W pewnych kwestiach recenzowana rozprawa i zawarte w niej stwierdzenia budzą wątpliwości i skłaniają do polemiki. Przyczyną niektórych zastrzeżeń jest niekiedy sposób ujęcia poszczególnych zagadnień lub ich rozstrzygnięć. Ramy recenzji nie pozwalają na poświęcenie jednakowej uwagi wszystkim zastrzeżeniom i dlatego poniżej zostaną omówione wybrane z nich.

Na s. 42., wiersze 4.-5. od góry zawarte jest stwierdzenie, z którego wynika, że prawo rzeczowe, a wraz z nim zasiedzenie, nie było przedmiotem zainteresowania badaczy w okresie międzywojennym, podczas gdy przeczą temu międzywojenne opracowania naukowe z zakresu prawa rzeczowego oraz prace komisji kodyfikacyjnej, które nie zostały jednak zakończone do wybuchu II wojny światowej. Nieogłoszenie projektu zunifikowanej regulacji prawa rzeczowego przed wybuchem II wojny światowej nie oznacza, że prawo rzeczowe nie było przedmiotem zainteresowania doktryny prawa cywilnego w tamtym czasie.

Na s. 125., wiersze 7.-8. od dołu Autorka wskazuje, że nadmiernie krótki termin przedawnienia stanowiłby niebezpieczeństwo iluzorycznej ochrony zobowiązanego, tymczasem wydaje się, że chodzi tu jednak o iluzoryczność ochrony uprawnionego.

Na s. 165., w przypisie 818. należy powołać również poglądy odmienne od zacytowanych dotyczących dopuszczalności zarachowania na podstawie art. 451 k.c. świadczenia na poczet przedawnionego roszczenia.

Na s. 182., wiersz 12. od dołu Autorka wydaje się wskazywać, że w art. 120 k.c. ustawodawca wprowadza trzy zasady ustalania wymagalności roszczeń, chociaż przepis ten odnosi się do różnych zasad ustalania początku biegu terminu przedawnienia. W rozważania na kolejnych stronach Autorka widzi tę różnicę. Wskazane zdanie wymaga przeformułowania.

Większej precyzji wymaga sformułowanie poglądu odnośnie do dopuszczalności zrzeczenia się przez konsumenta ochrony wynikającej z uwzględnienia przez sąd z urzędu skutków przedawnienia na s. 201., 210., 220. i 310. Zaciera się różnica pomiędzy różnymi poglądami rozważanymi i poglądem Autorki.

Na s. 217., wiersz 3. od dołu znajduje się pogląd o przerwaniu biegu przedawnienia wskutek odnowienia, chociaż odnowienie powoduje po prostu powstanie nowego zobowiązania, które zaczyna przedawniać się od początku swojego istnienia na nowo.

Na s. 244., wiersze 2.-4. od góry Autorka wskazuje na eliminację stosowania powództwa opozycyjnego, chociaż wydaje się że zdanie to będzie prawidłowe jedynie wtedy, gdy odnosić się będzie do eliminacji potrzeby wytaczania powództw opozycyjnych.

Na s. 248., wiersz 7. od góry Autorka odnosi się do „wcześniejszego podniesienia zarzutu przedawnienia". Jest to niejasne sformułowanie. Wydaje się, że chodziło o podniesienie zarzutu przedawnienia po uprawomocnieniu się wyroku. Zdanie to wymaga przeformułowania.

Na s. 255., wiersz 7. od dołu Autorka wskazuje, że przymiotu zaskarżalności pozbawiona jest wierzytelność przedawniona i dlatego Autorka wydaje się sugerować, że nie można stosować skargi pauliańskiej wobec czynności zrzeczenia się zarzutu przedawnienia. Należy jednak podkreślić, że rozważania dotyczące stosowania skargi pauliańskiej w takich kontekstach odnoszą się do ochrony wierzytelności nieprzedawnionej przed czynnościami, które mogą prowadzić do udaremnienia jej wyegzekwowania takich jak zrzeczenie się zarzutu przedawnienia innej wierzytelności obejmującej przedawnione roszczenia.

Na s. 304., wiersze 8.-9. od dołu Autorka wskazuje na spójność w badaniu konstytucyjności, a tymczasem wydaje się chodzić o to, że jedna z tez w większym stopniu koresponduje z regulacją konstytucyjną, a nie o spójność w badaniu zgodności z Konstytucją RP.

Na s. 312., wiersz 7. od góry czy zamiast słowa „zwiększenie", nie powinno być słowo „zmniejszenie"?

W przypisie 1564., na s. 319 jest powołana publikacja A. Kleina z 2005, która nie mogła być publikacją autorstwa prof. A. Kleina. Zmarł on bowiem w 2001 roku. Być może chodziło o publikację ku czci prof. A. Kleina. Przypis wymaga sprawdzenia i poprawienia.

Na s. 341., wiersze 1.-2. od góry Autorka stwierdza, że ustawodawca rozstrzyga, że przedawnienie jest instytucją prawa publicznego, a innym razem że jest ono prawem podmiotowym. Wydaje się, że taki skrót myślowy może prowadzić do nieprawidłowego zrozumienia intencji Autorki. W zdaniu tym należy raczej zaakcentować, że ustawodawca regulując różne aspekty instytucji przedawnienia raz w większym stopniu bierze pod uwagę interesy prywatne uczestników obrotu, a innym razem interes publiczny.

W ostatnim akapicie recenzowanej rozprawy Autorka ostrożnie formułuje postulat objęcia zakresem zastosowania regulacji ukształtowanej w wyniku wejścia w życie ZmKC 2018 przedawnienia wszystkich roszczeń przysługujących konsumentom. Rodzi się jednak pytanie,

czy Autorka postulat ten odnosi do odpowiedniej zmiany przepisów o przedawnieniu roszczeń, czy też definicji konsumenta zawartej w art. 22^1 k.c.?

Aspekty formalne i językowe rozprawy doktorskiej

Strona formalna i językowa recenzowanej rozprawy doktorskiej nie budzi istotnych zastrzeżeń. Recenzowana rozprawa zawiera usterki redakcyjne, które jednak nie zmieniają ogólnej wysokiej oceny jej formalnej strony. Ze względu na to, że prawo jest zjawiskiem przede wszystkim językowym, w rozprawach doktorskich z zakresu nauk prawnych istotne znaczenie ma nie tylko treść, lecz również strona formalna. Z tego powodu wskazuję poniżej zauważone usterki redakcyjne i stylistyczne.

Na s. 21, wiersz 5. od góry zamiast przyimka „na", powinien być „do", na s. 22., wiersz 10. od góry zamiast „rozwoju narodu", wydaje się, że powinno być „rozwoju społeczeństwa", na s. 23., wiersz 6. od dołu jest zbędny zaimek „tej", na s. 31.-32. zdanie rozpoczynające się od skrótowca „BGB" wymaga przeformułowania, ponieważ niejasne jest zawarte w nim przeciwstawienie, na s. 33., wiersz 7. od dołu po słowie „instytucję" powinno być słowo „przedawnienia", na s. 48., wiersz 4. od dołu jest „była istnieniem niższej wartości", a powinno być „była niższą wartością" bez słowa „istnieniem", na s. 49., wiersz 12. od dołu jest „chaosu porządku prawnego", a powinno być „chaosu w porządku prawnym", na s. 52., wiersz 4. od dołu jest słowo „chętniej", a powinno być „szerzej", na s. 61., wiersz 3. od dołu jest „Cagar", a powinno być „Cagara", na s. 63., wiersz 10. od dołu jest „zastosowywanie", a powinno być „zastosowanie", na s. 69., wiersz 8. od góry niejasne jest zdanie odwołujące się do aforyzmu popularnego w środowisku sędziowskim – wymaga przeformułowania, na s. 70., wiersz 5. od góry po słowie „prawa" brakuje „sprzecznego z zasadami współżycia społecznego", na s. 70., wiersz 1. od dołu jest „wątpliwością", a powinno być „wątpliwościom", na s. 70., wiersz 2. od dołu jest „nadużycie", a powinno być „nadużycia", na s. 73., wiersz 2. od góry jest zbędne powtórzenie słowa „społecznego", na s. 73., wiersz 7. od góry przed numerem 114 brakuje spacji, na s. 74., wiersz 6. od dołu jest słowo „zaniechania", a powinno być „ustania", na s. 75., przypis 336. jest powołany System prawa prywatnego, a S. Grzybowski nie należy do grona jego autorów; S. Grzybowski jest jednym z autorów Systemu prawa cywilnego (analogiczna uwaga do przypisu 372. na s. 81.), na s. 83., wiersz 8. od dołu jest słowo „wyparłyy", a powinno być „wyparły", na s. 84., wiersz 6. od góry przed słowem „której" brakuje przyimka „w", na s. 84. w przypisie 391. brakuje oznaczenia X kadencji Sejmu, na s. 89., wiersz 1. od góry jest „Możliwa", a powinno być „Można", na s. 89., wiersz 2. od góry jest „kombinacja", a powinno być „kombinację", na s. 95., wiersz 2. od dołu po słowie „instytucji" powinno być słowo „przedawnienia", a przed słowem „instytucji" zbędne jest słowo „obecnej", na s. 96., wiersz 10. od dołu po słowie „instytucji" brakuje „podobnych do przedawnienia", na s. 100., wiersz 11. od góry jest „prze", a powinno być „przez", na s. 100., wiersz 5. od dołu po słowie

„akceptując" brakuje słowa „terminy", na s. 110., wiersz 3. od dołu jest „patologicznego", a powinno być „patologicznej", na s. 110., wiersz 1. od dołu jest „wniesienia", a powinno być „podniesienia", na s. 116., wiersz 7. od góry jest „Niedopuszczalność wniosku", a wydaje się że powinno być „Niedopuszczalność powództwa", na s. 116., przypis 566. jest „zastosowania", a powinno być „zastosowanie", na s. 117., wiersz 14. od góry zamiast „egzystowania", powinno być słowo „obowiązywania", na s. 117., wiersz 8. od dołu jest „przyświecający", a powinno być „przyświecających", na s. 118., wiersz 8. od dołu przed słowem „należy" brakuje przecinka, na s. 118., w przypisie 578. zamiast słowa „poświęcone" powinno być „dotyczące wprost", na s. 121., wiersz 9. od dołu zamiast słowa „dokonaniu", powinno być słowo „wprowadzeniu", na s. 125., wiersz 10. od góry po słowie „instytucję" brakuje słowa „przedawnienia", na s. 137., wiersz 5. od dołu po słowie „przedawnienia" brakuje „karalności czynu zabronionego", na s. 141., wiersze 10.-11. jest „Instytucja stanowi jedną z czterech regulacji prawa prywatnego", a powinno być „Instytucja przedawnienia stanowi jedną z czterech odmian dawności w prawie prywatnym" – usunąć dalszą część zdania zachowując przypis, na s. 142., wiersz 11. od góry zamiast „konstrukcji prawnej" powinno być „przedawnienia", na s. 147., wiersz 9. od dołu po „od" powinno być „ponad", na s. 148., wiersz 3. od dołu zamiast „bytowania", powinno być słowo „istnienia", na s. 150., wiersz 9. od góry jest „prawo podmiotowe jest fundamentem instytucji prawa cywilnego", a powinno być „jest jedną z fundamentalnych instytucji prawa cywilnego", na s. 151., wiersz 7. od góry przed słowem „problematykę" powinien być zaimek „tę", na s. 158., wiersz 11. od dołu zamiast słowa „bytuje", powinno być słowo „istnieje", na s. 159., wiersz 5. od góry zamiast słowa „jedne", powinno być słowo „jedno", na s. 159., wiersz 1. czy chodzi o przedawnienie, czy o prekluzję?, na s. 162., wiersz 10. od góry po „konstytucyjnych" brakuje „norm wynikających z już wspomnianych"; do usunięcia słowo „wspomnianymi", na s. 162., wiersz 3. od dołu po słowie „prawna" brakuje słowa „przedawnienia", na s. 167., wiersz 11. od dołu jest „PR", a powinno być „RP", na s. 167., przypis 828. należy uzupełnić odwołanie o wskazanie, że odnosi się ono do wprowadzenia do komentarza, na s. 168., przypis 830. zawiera nieprawidłowe odwołanie – odnosi się on obecnie do publikacji A. Śledzińskiej-Simon, a powinien obejmować odwołanie do publikacji M. Safjana, na s. 169., przypis 831. zawiera nieprawidłowe odwołanie – odnosi się on obecnie do publikacji A. Śledzińskiej-Simon, a powinien obejmować odwołanie do publikacji M. Safjana, na s. 171., wiersze 5.-6. od góry doprecyzowania wymaga do jakiego wydźwięku zmiany Autorka się odnosi (zdanie niejasne), na s. 171., wiersz 7. od dołu „rewitalizacja rozważań" jest wyrażeniem niestylistycznym i wymaga zmiany można na „wznowienie rozważań", na s. 174., wiersz 12. od dołu zamiast „odmówić", powinno być „odmówi", s. 175., wiersz 2. od dołu po zaimku „jego" powinno być słowo „łącznej", na s. 176., wiersz 1. od dołu jest słowo „przerwana", a powinno być „przerwania", na s. 188., wiersz 5. od dołu zamiast słowa „terminu" wydaje się, że powinno być „czy upłynął termin przedawnienia", na s. 192., wiersz 4. od góry zamiast słowa „biegu", powinno być słowo

„zakończenia", na s. 192., wiersz 11. od góry jest zbędne słowu „biegu", na s. 192., wiersz 11. od dołu zamiast słowa „ubiegnie", powinno być „upłynie", na s. 194., wiersz 7 od góry zamiast słowa „ogrom" powinno być słowo „wiele", na s. 196., wiersz 8. od góry przyimek „w" powinien być zastąpiony przyimkiem „na", na s. 196., wiersz 10. od góry jest zbędny przyimek „w", na s. 201., wiersz 13. od góry zamiast słowa „zasądzenia" powinno być „uwzględnienia", a zamiast „terminu", powinno być „termin", na s. 201., wiersz 5. od dołu zamiast słowa „stosowanego", powinno być „stosownego", na s. 202., wiersz 4. od góry zamiast słowa „zasądzi" powinno być „uwzględni", na s. 203., wiersz 11. od dołu zamiast słowa „zasądzone" powinno być „uwzględnione", na s. 205., wiersz 3. od dołu zamiast słowa „momentowi" powinno być „momentu", na s. 207., wiersz 13. od góry jest pleonazm „zbędne *superfluum*" – słowo zbędne jest zbędne, na s. 211., wiersz 11. od dołu po słowie „przez" powinno być „regulacji przedawnienia", na s. 211., wiersz 1. od dołu po słowie „które" powinno być „powodują wygaśnięcie" – do usunięcia „znajdują zastosowanie do" – odpowiedniej zmiany wymaga dalsza część tego zdania, na s. 213., wiersz 1. od góry po słowie „prawna" powinno być „wynikająca z art. 117", na s. 216., wiersz 3. od dołu zamiast słowa „miedzy", powinno być słowo „między", na s. 218., wiersz 8. od dołu jest słowo „cenione", a powinno być „uznane", na s. 229., wiersz 4. od góry jest zbędne „o" przed słowem „spornych", na s. 233., wiersz 2. od góry jest „oddaleniu roszczenia", a powinno być „nieuwzględnieniu roszczenia" albo „oddaleniu powództwa", na s. 248., wiersz 10. od góry zamiast słowa „Podstawą", powinno być „Podstawę", na s. 257., wyrażenie „spolegliwego weryfikowania" wymaga zmiany, na s. 262., wiersz 8. zamiast słowa „zapadanie" powinno być słowo „wydawaniu", na s. 263., wiersz 1. od góry przed „W" nie ma potrzebnej spacji, na s. 265, wiersze 5.-6. są zbędne przecinki, na s. 281., wiersz 9. od góry zamiast słowa „nastąpienie", powinno być „nadejście", na s. 299., wiersz 3. od dołu zamiast słowa „zasądzania" powinno być „uwzględniania", na s. 303., wiersze 1.-2. od dołu – zdanie wymaga przeredagowania, na s. 309., wiersz 8. od dołu zamiast słowa „dyspozycją", powinno być słowo „dyspozycję", na s. 310., wiersz 8. od góry zamiast słowa „przepis", powinno być słowo „przepisu", a w wierszu 14. od góry zamiast słowa „zrzeczenia", powinno być „zrzeczenie", na s. 332., wiersz 6. od dołu zamiast słowa „badanie", powinno być „badania", na s. 337., wiersz 2. od dołu przed słowem „zawarcia" powinno być słowo „możliwości", na s. 339., wiersz 8. od góry jest słowo „zażądania", a powinno być „zażąda", na s. 339., wiersz 10. od dołu jest słowo „spełnienia", a powinno być „zaspokojenia", na s. 339., wiersz 7. od dołu jest słowo „poddawać", a powinno być „podawać", na s. 339., wiersz 2. od dołu jest słowo „*praeter*" na określenie wbrew, a powinno być „*contra*", na s. 340., wiersz 2. od dołu po słowie „brania" powinno być wyrażenie „pod uwagę", na s. 341., wiersz 16. od dołu po słowie „rzecz" powinno być wyrażenie „albo przeciwko", na s. 342., wiersz 9. od góry zamiast słowa „zasądzenia" powinno być „uwzględnienia", na s. 343., wiersz 15. od dołu zamiast słowa „wierzyciela" powinno być „wierzycielu", na s. 347., wiersz 7. od dołu zamiast słowa „zrzeczenia" powinno być „zrzeczenie".

W przypisach zawierających odesłania zawarte są wyrażenia osobowe „znajdziesz" (przykład s. 87., przypis 403.). Zaleca się używanie wyrażeń bezosobowych.

Przy oznaczaniu wierszy uwzględniałem tytuły rozdziałów i podrozdziałów oraz nie uwzględniałem przypisów.

Przypisy stanowiące istotny element formalny prac naukowych zostały przygotowane starannie i konsekwentnie. Autorka – poza powyżej wskazanymi nielicznymi zastrzeżeniami – prawidłowo powołuje w przypisach publikacje oraz orzecznictwo, a odwołując się do stron internetowych zamieszcza nie tylko adres, lecz również datę dostępu. Praktyka taka zasługuje na uznanie. Autorka z godnym pochwały umiarem operuje przypisami w celu zamieszczenia w nich uwag pobocznych, co z jednej strony nie przeszkadza w lekturze głównego tekstu, a z drugiej strony pozwala bardziej dociekliwym odbiorcom recenzowanej rozprawy na zapoznanie się z nieco poszerzonymi spostrzeżeniami.

Recenzowana rozprawa zawiera podsumowania cząstkowe rozważań zawartych w poszczególnych rozdziałach, w których Autorka zamieszcza w szczególności swoje własne poglądy w najistotniejszych kwestiach zwłaszcza stanowiących kwestie wstępne, punkty wyjścia dla dalszych rozważań. Te elementy recenzowanej rozprawy pomagają weryfikować to, co powinno być w poszczególnych częściach pracy omówione, rozstrzygnięte i uzasadnione.

Bibliografia

Bibliografia nie nasuwa istotnych zastrzeżeń merytorycznych ani formalnych. Autorka uwzględniła praktycznie całą relewantną literaturę polską dotyczącą poruszanych zagadnień ogłoszoną do 2022 roku, w którym ukończono recenzowaną rozprawę. Na szczególne odnotowanie i docenienie zasługują odwołania do poglądów prezentowanych w literaturze poprzedzającej polską kodyfikację przedawnienia roszczeń. Bibliografia obejmuje pozycje literatury obcej w zakresie uzasadnionym zagadnieniami poruszanymi w rozprawie.

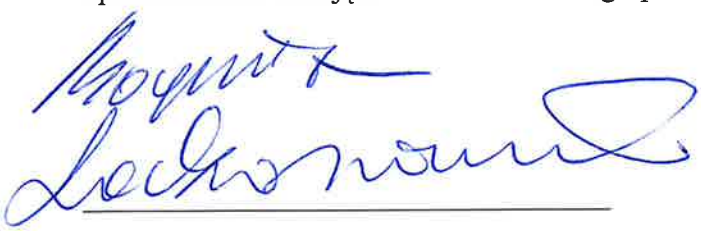
Wskazana w bibliografii literatura i orzecznictwo są umiejętnie i trafnie wykorzystane w przypisach. Recenzowana rozprawa zawiera ponad 1.600 przypisów zawierających odwołania do reprezentatywnej, bogatej i różnorodnej literatury przedmiotu oraz orzecznictwa, co czyni ją należycie udokumentowaną.

Konkluzje

W świetle powyższej analizy i oceny recenzowanej rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Marii Sajkowskiej przeprowadzonej z punktu widzenia przewidzianych prawem kryteriów, których spełnienie warunkuje możliwość uzyskania stopnia naukowego doktora, należy stwierdzić, że **w obecnym kształcie spełnia ona** wymagania stawiane w art. 13 ust. 1 u.s.n.

Uzupełnienie i poprawa recenzowanej rozprawy doktorskiej sprawiły, że kwestie objęte sformułowanymi w niej tezami stały się przedmiotem oryginalnego rozwiązania problemu naukowego, będącego wynikiem widocznych poglądów naukowych Autorki. Zajmowane przez Autorkę stanowiska są poprzedzone krytyczną analizą dotychczasowych argumentów wskazującą dlaczego Autorka uznaje je za godne aprobaty albo za zasługujące na odrzucenie.

Autorka wykazała się pogłębioną ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie nauk prawnych, a także opanowaniem umiejętności samodzielnego prowadzenia dalszej pracy naukowej.

dr hab. Bogusław Lackoroński